

УДК 336.01

МАТВІЄНКО А.О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджено концептуальні основи антикризового управління. Проаналізувавши погляди вчених доведено, що антикризове управління є однією з актуальних тем кожного підприємства. Автором виділено основні характеристики категорії «антикризове управління підприємством». Виявлено багатоаспектність наявних в економічній думці тлумачень категорії «антикризове управління», з одного боку, воно відображає інтенсивний розвиток термінологічного апарату в даному напрямку, а, з іншого, свідчить про недостатню наукову обґрунтованість досліджуваної категорії внаслідок постійної її трансформації відповідно до сучасних тенденцій розвитку економічної науки.

Ключові слова: криза, кризова ситуація, управління, антикризове управління, підприємство

В статье исследованы концептуальные основы антикризисного управления. Проанализировав взгляды ученых доказано, что антикризисное управление является одной из актуальных тем каждого предприятия. Автором выделены основные характеристики категории «антикризисное управление предприятием». Вывявлено многоаспектность имеющихся в экономической мысли толкований категории «антикризисное управление», с одной стороны, оно отражает интенсивное развитие терминологического аппарата в данном направлении, а с другой, свидетельствует о недостаточной научной обоснованности исследуемой категории вследствие постоянной ее трансформации в соответствии с современными тенденциями развития экономической науки.

Ключевые слова: кризис, кризисная ситуация, управление, антикризисное управление, предприятие

The article examines the conceptual foundations of anti-crisis management. After analyzing the views of scientists, it is proved that anti-crisis management is one of the topical topics of every enterprise. The author highlights the main characteristics of the category "anti-crisis management of the enterprise". Revealed the multidimensionality of the interpretation of the category "anti-crisis management" available in economic thought, on the one hand, it reflects the intensive development of the terminological apparatus in this direction, and on the other hand, it indicates insufficient scientific substantiation of the category under study due to its constant transformation in accordance with modern trends in the development of economic science.

Key words: crisis, crisis situation, management, crisis management, enterprise

Вступ. В умовах сучасної економіки на діяльність вітчизняних підприємств негативний вплив має ряд факторів. У таких умовах господарювання в управлінні підприємствами має бути врахований високий рівень впливу факторів зовнішнього середовища, а отже управління набуває антикризового характеру.

Аналіз стану питання. Розвиток теорії антикризового управління в Україні розпочався в умовах транзитивної економіки у зв'язку з необхідністю забезпечення сталого розвитку господарських систем різного рівня (промислових підприємств, галузей,

комплексів і т.п.). Сьогодні антикризове управління є одним з найбільш активно використовуваних видів менеджменту, затребуваний часом і сучасним станом більшості вітчизняних підприємств. Сучасний, дедалі менш стабільний і непередбачуваний стан економіки, на який все більше впливають глобальні фактори, зумовлює необхідність перегляду й розвитку основних положень антикризового управління.

Аналіз основних досягнень і

© Матвієнко А.О., 2020

літератури. Значний внесок у розвиток теорії антикризового управління підприємством внесли такі вчені, як: Азарян О.М., Александров Г.А., Ансофф І., Балабанова Л.В., Бакунов А.А., Бірман Г., Гончаров В.Н., Градів А.П., Грязнова А.Г., Коротков Е.М., Мірмовіч Є.Г., Омелянович Л.О., Орлова В.А., Хаммер М., Дж. Фіннера і ін.; окремі аспекти оцінки кризи на підприємстві розглядалися в роботах Котлера Ф., Петрушевського Ю.Л., Сардак О.В., Тайгібова Т.Т., Уривський Л.В., Шепеленко О.В., Шершневої З.Е. та ін.

Мета дослідження. Досліди концептуальні основи антикризового управління підприємства.

Результати дослідження. Сьогодні антикризове управління є однією з актуальних тем кожного підприємства. Це обумовлено тим, що існування небезпеки виникнення кризової ситуації на будь-якому з життєвих етапів розвитку підприємств (особливо в умовах зростання рівня невизначеності політичних, економічних, соціальних і техніко-технологічних факторів) підсилює необхідність впровадження в діяльність кожного суб'єкта господарської діяльності системи антикризового управління. Для своєчасного попередження настання кризи і його негативних наслідків, підприємство повинно заздалегідь визначати перелік заходів, реалізація яких забезпечить своєчасне реагування на можливі кризові ситуації. Саме антикризове управління є ефективним інструментом, завдяки якому підприємства можуть своєчасно впровадити ефективні процедури управління.

Досить класичне визначення поняття «антикризове управління» дається професором Е.М. Коротковим, згідно з думкою якого «... антикризове управління – це управління, здатне передбачити або пом'якшувати кризи, утримувати функціонування в режимі виживання в період кризи і виводити підприємство з кризового стану з мінімальними втратами» [1, с.148].

Аналогічної точки зору дотримується колектив вчених [2], які стверджують, що «... антикризове управління – це управління, здатне, перш за все, запобігати виникненню кризи на базі застосування системи передкризової підготовки, реалізації

внутрішніх резервів стабілізації, а при виникненні кризової ситуації – управляти виходом підприємства із становища з мінімальними втратами» [2]. Вчені акцентують увагу на системі превентивних і реактивних заходів в залежності від стадії кризи. Оскільки визначення ймовірності настання і розвитку кризи дозволяє повніше розуміти причинно-наслідкового зв'язку його виникнення. При цьому слід зазначити, що в економічній літературі існують різні підходи до виділення фаз (стадій) кризи (в залежності від характеру загроз цілям підприємства, в залежності від потенціалу подолання кризи, виходячи з внутрішньої ефективності підприємства, в залежності від стадії життєвого циклу, від інтересів учасників процесу, ін.). На наш погляд, з огляду на характер, глибину і інтенсивність розвитку кризи можливі наступні фази розвитку кризової ситуації на підприємстві: фаза потенційної кризи; фаза латентної кризи; фаза гострої переборної кризи; фаза хронічної кризи; фаза гострої непереборної кризи.

Залежно від фази розвитку кризової ситуації на підприємстві впроваджується необхідний комплекс заходів щодо її подолання. В даному контексті заслуговує на увагу підхід до розуміння сутності антикризового управління А.Л. Лазаренко, згідно якого «...антикризове управління повинно бути пристосоване, перш за все, до вирішення принципово нових проблем і вироблення нових управлінських рішень щодо запобігання, пом'якшення або ліквідації в стислі терміни кризових явищ і ситуацій в більшій мірі, ніж управління, що використовується в звичайному режимі господарювання» [3]. Даний підхід акцентує увагу на необхідності швидкого реагування і, в даному аспекті, концентрується на певних відмінностях антикризового управління від традиційного.

У свою чергу, зарубіжний дослідник І. Мітрофф при визначенні сутності категорії «антикризове управління» акцентує увагу на тому, що даний вид управління являє собою «...послідовну, взаємозалежну оцінку різних видів кризи і сил, які можуть становити загрозу для підприємства» [4, с.101-113]. Безумовно, для того щоб правильно визначити вектор управлінських рішень

необхідно здійснити всебічну оцінку ймовірних кризових ситуацій, що, в свою чергу, підкреслює системний характер антикризового управління. Разом з тим, залишається не розкритим які саме «сили» повинні бути задіяні для подолання кризових ситуацій.

Системність антикризового управління підкреслюється у визначенні О.Ю. Дягель, який розглядає антикризове управління як «... процес управління, має системний характер і спрямований на запобігання і подолання несприятливих для успішного функціонування і розвитку організації тенденцій за допомогою використання спеціального інструментарію» [5, с.276]. Позиція вченого, на наш погляд, носить абстрактний характер, оскільки вимагають конкретизації «несприятливі тенденції», за якими можна ідентифікувати кризу, а також «спеціальний інструментарій», який повинен бути використаний для їх запобігання і подолання.

В даному аспекті заслуговує на увагу підхід А.Г. Грязнової, яка розглядає антикризове управління як «...систему, що має комплексний, системний характер і спрямована на запобігання або усунення несприятливих явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки і реалізації спеціальної стратегічної програми, що дозволяє усувати тимчасові труднощі, зберегти і примножити ринкові позиції за будь-яких обставинах, при опорі в основному на власні ресурси» [6, с.283].

Колектив вчених [2] розглядають антикризове управління як комплекс заходів з оцінки ймовірності та наслідків потенційних спадів, розробки стратегії антикризових дій, виявлення ознак криз, реалізації планів заходів щодо їх попередження та подолання, ліквідації їх соціально-економічних наслідків і недопущення криз в перспективі.

Безумовно, симптоми кризи проявляються в різних показниках діяльності підприємства і, що дуже важливо, в тенденціях їх зміни, що відображають функціонування і розвиток підприємства. Однак, дефіцит часу на реакцію в умовах

кризи, підвищення напруженості відносин учасників кризової ситуації, недостатність інформації для адекватної всебічної оцінки кризової ситуації, ускладнюють процес обґрунтування альтернативних варіантів подолання кризової ситуації.

Так, Т.С. Мінаєва при визначенні сутності антикризового управління, характеризує його як «... комплекс управлінських заходів, таких як аналіз зовнішнього середовища і внутрішнього потенціалу організації; попередня діагностика причин виникнення кризових ситуацій; комплексний аналіз фінансово-економічного стану організації та бізнес-планування його фінансового оздоровлення; процедури антикризового управління та контроль за їх проведенням» [7, с.58].

Досить широке визначення сутності категорії «антикризове управління» дається у висловлюванні Ю.К. Полякової, згідно погляду якої, даний вид управління передбачає «...вплив керуючого суб'єкта на об'єкт за допомогою певних методів для усунення кризи. Об'єктом антикризового управління можуть бути світова спільнота, держава або група країн, регіон, муніципалітет, галузь, організація, причому саме комерційна фірма найчастіше є предметом вивчення теоретиків і практиків управління. Суб'єктом антикризового управління є органи влади або керуючі організації. Предметом впливу антикризового управління є фактори кризи, тобто всі прояви загострення протиріч, що викликають небезпеку настання кризи» [8].

Основні характеристики категорії «антикризове управління підприємством» виділено на рисунку 1.

З огляду на існуючі підходи щодо визначення сутності категорії «антикризове управління», необхідно відзначити, що дана категорія об'єднує в собі різні просторові і тимчасові характеристики, що підкреслює її комплексність і системність. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти симптоми кризи для її запобігання, управляти кризою при її настанні і мінімізувати витрати і компенсувати втрачені можливості при виході підприємства з кризової ситуації.



Рисунок 1 – Основні характеристики категорії «антикризове управління підприємством» (виділено автором на основі узагальнення [1-11])

Висновки. На наш погляд, антикризове управління повинно бути направлено на комплексну оцінку впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства і ранню діагностику можливих причин виникнення кризи. Таким чином, багатоаспектність наявних в економічній думці тлумачень категорії «антикризове

управління», з одного боку, відображає інтенсивний розвиток термінологічного апарату в даному напрямку, а, з іншого, свідчить про недостатню наукову обґрунтованість досліджуваної категорії внаслідок постійної її трансформації відповідно до сучасних тенденцій розвитку економічної науки.

Список літератури:

1. Taylor F. Антикризисное управление [Текст] : учебник / под ред. проф. Э. М. Короткова ; М-во образования и науки Рос. Федерации ; Гос. ун-т управления. – 2-е изд., доп. и перераб. – Москва : Инфра-М, 2010. – 620 с.
2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / Л.О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2014. – 580 с
3. Антикризове управління, його сутність і зміст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://be5.biz/ekonomika1/r2010/00475.htm>.
4. Mitroff, Ian I. Crisis management and environmentalism : A natural fit // California Management Review Winter.1994. P. 101-113
5. Дягель, О.Ю. Криза в діяльності підприємства: формування поняття на основі системного підходу [Текст] / О.Ю. Дягель, Е.О. Енгельгардт // Актуальні проблеми економіки та управління в сучасному суспільстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. викладачів. – Дніпро, 2019. – с. 276
6. Антикризисное управление предприятиями промышленности на основе оценки бизнеса [Текст] : учебник / под ред. А.Г. Грязновой. – Москва : Инфра-М, 2011 – 368 с.
7. Мінаєва, Т.С. Удосконалення антикризового управління на підприємствах [Текст] / Т.С. Мінаєва // Науковий вісник національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2012. – № 4. – С. 51-60.
8. Полякова, Ю. До визначення поняття «антикризове управління економікою суб'єкта України» [Текст] / Ю. К. Полякова // Економіка. Держава. Суспільство. – 2010. – № 4. -С.124-131.
9. Сапа Н.В. Теоретико-методологічні засади механізму антикризового державного управління / Н.В. Сапа // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – № 38. – С. 106 – 116.
10. Іванюта С.М. Антикризове управління у аграрній сфері : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / С.М. Іванюта. – К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»; УААН, 2016. – 381 с.
11. Афанасьєва О. Методологічне підґрунтя реалізації системного підходу до антикризового управління. Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». 2018. № 1. С. 138–144.

Бібліографічні описи/Библиографические описания/Bibliographic descriptions

Концептуальні основи антикризового управління / А.О. Матвієнко // Електронна збірка наукових праць «Е-КОНОМІКА». – Х. : НТУ «ХПІ». – 2020. - № 1(4). – С. 47-51

Концептуальные основы антикризисного управления / А.А. Матвиенко // Электронный сборник научных работ «Е-КОНОМІКА». - Х. : НТУ «ХПІ». - 2020. - № 1(4). - С. 47-51

Conceptual bases of crisis management / A.A. Matvienko // Electronic collection of scientific papers «E-CONOMICS». – Kharkiv : NTU «KhPI». - 2020. - № 1(4). - P. 47-51

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Матвієнко Анастасія Олексіївна – студентка Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут», тел.. 095-699-06-13, e-mail: mnastya518@gmail.com

Матвиенко Анастасия Алексеевна – студентка Национального Технического Университета «Харьковский Политехнический Институт», тел. 095-699-06-13, e-mail: mnastya518@gmail.com

Matvienko Anastasia Alekseevna – student of the National Technical University «Kharkov Polytechnic Institute», tel.095-699-06-13, e-mail: mnastya518@gmail.com

Посилання на статтю / Reference to the journal article:

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ [Електронний ресурс] / А.О. МАТВІЄНКО // «E-KOHOМІKA». Електронна збірка наукових праць. – 2020. – № 1 (4). – С. 47-51. – Режим доступу до журн.: <http://e-conomics.hpi.kh.ua/index.php/journal/article/view/75>